

Społeczne oczekiwania wobec nauczyciela przedszkola – komunikat z badań

<https://doi.org/10.18778/8088-169-3.08>

Ewolucja jest procesem nieustającym, wielokierunkowym, ale przede wszystkim naturalnym. Wraz ze zmianami warunków ekonomicznych, społecznych czy kulturowych, pojawiają się tendencje do zwrotu ku człowiekowi i jego rodzinie. Ponadto „przemiany w przestrzeni społecznej implikują siłą rzeczy zmiany w zakresie teleologii i aksjologii edukacyjnej, a w rezultacie oznaczają nowe oczekiwania wobec nauczyciela”¹. Niestety zdaniem Czesława Banacha „pomimo wielu prób reformowana szkoła i oświata nie nadąża za charakterem i tempem owych zmian”².

Współczesny świat, to świat oczekiwań „sterujących postępowaniem człowieka i obecnych we wszystkich obszarach jego aktywności [...] będących kluczem do postrzegania i rozumienia drugiego człowieka, jego zdolności ujmowania związków między własnym zachowaniem a reakcjami innych ludzi oraz postępowania innych z własnymi reakcjami”³.

W związku z powyższym warto zastanowić się, czego współcześni rodzice oczekują od nauczycieli przedszkoli, jak zmieniły się oczekiwania rodziców wobec nauczycie-

1 E. Murawska, *Być nauczycielem to znaczy mierzyć się z (nie)wykonanymi zadaniami zawodowymi*, [w:] *Opieka – wychowanie – kształcenie. Moduły edukacyjne*, W. Woronowicz, D. Apanel (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 123.

2 Cz. Banach, *Szkoła naszych oczekiwań i marzeń, potrzeb, projekcji i działań od A do Ż*, Wydawnictwo eMPI2, Poznań 2005, s. 3.

3 I. Nowosad, *Współpraca nauczycieli z rodzicami i szkoły ze środowiskiem lokalnym*, [w:] *Jakość życia, jakość szkoły*, I. Nowosad, I. Mortag, J. Ondráková (red.), Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2010, s. 343; **Oczekiwania** z ang. *expectations* (ekspektyezyn) – przypuszczenie, pragnienie, nadzieja, spodziewany stan rzeczy. W przeprowadzonych badaniach przyjęto definicję oczekiwań – jako nadziei człowieka, który opierając się na posiadanych przez siebie obiektywnych przesłankach, liczy na pewne powodzenie – [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, T. III, T. Pilch, K. Ablewicz, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 751.

li przedszkoli na przestrzeni ostatnich lat oraz w jakim stopniu oczekiwania te wpływają na jakość i kierunek podejmowanych przez nauczycieli przedszkoli działań?

Do czasu przemiany ustrojowej, która nastąpiła po roku 1989, w procesie edukacyjnym rodzice z założenia pozostawali bierni. W przedszkolnej rzeczywistości, mimo rosnącej świadomości nauczycieli, to oni byli stroną inicjującą kontakty, wskazującą jej płaszczyzny oraz kierunki. Nie mogło być mowy o jakimkolwiek partnerstwie czy współdziałaniu na gruncie dydaktyczno-wychowawczym przedszkola, a rolą rodziców było przede wszystkim wywiązywanie się ze zobowiązań czysto formalnych. Automatycznie również przyznawano nauczycielowi niepodważalny autorytet z racji wyjątkowości oraz społecznej rangi wykonywanego zawodu. Powszechnie przyjmowano także fakt, iż to nauczyciel jest stroną dominującą w określaniu i wyrażaniu oczekiwań związanych z funkcjonowaniem przedszkola, że jest osobą właściwie przygotowaną do pracy z dzieckiem, a także do udzielania rodzicom profesjonalnych porad w sprawach wychowawczych⁴.

Od początku lat 90. nastąpiły przeobrażenia administracyjne, mentalne, zaczął zmieniać się także poziom wykształcenia nauczycieli. Formalnym przejawem tych zmian była Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁵. Określono wówczas nominalnie m.in. kompetencje rodziców w obszarze ich wpływu na pracę instytucji edukacyjnych, jednocześnie jednak wyznaczono szkołę jako „stronę zobowiązaną do inicjowania tej współpracy i wspomagającą wychowawczą rolę rodziców”⁶. Współcześnie zaś, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r.⁷ zmieniającym rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego preferowany model relacji nauczyciel-rodzic winien opierać się na świadomie podejmowanej i rozwijanej współpracy. Jasnym stał się fakt, iż cele rodziny i przedszkola realizowane są o wiele skuteczniej dzięki efektywnemu współdziałaniu tych dwóch środowisk.

4 J. Lubowiecka, *Przedszkole wobec zmian w systemie edukacji narodowej*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1999, nr 9, s. 32.

5 Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

6 I. Nowosad, *Współpraca nauczycieli...*, s. 341.

7 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 czerwca 2014r., Dz.U. 2014, poz. 803 – „W trosce o jednolite oddziaływanie wychowawcze nauczyciele mają za zadanie: 1) systematycznie informować rodziców o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu lub innej formie wychowania przedszkolnego; zapoznawać rodziców z podstawą programową wychowania przedszkolnego i włączać ich do procesu nabywania przez dzieci wiadomości i umiejętności w niej określonych; 2) informować rodziców o sukcesach i kłopotach ich dzieci, a także włączać ich do wspierania osiągnięć rozwojowych dzieci i łagodzenia trudności, na jakie one natrafiają; 3) zachęcać rodziców do współdecydowania w sprawach przedszkola lub innej formy wychowania przedszkolnego, np. wspólnego organizowania wydarzeń, w których biorą udział dzieci”.

Współczesne oczekiwania wobec nauczycieli

Zawód nauczyciela, w swej istocie, nie jest zawodem takim samym jak inne. Formalnie „specyfikę pracy w tej grupie zawodowej reguluje Karta Nauczyciela (z wieloma zmianami) określająca zadania wspólne dla wszystkich pracowników oświaty, w tym nauczycieli przedszkoli”⁸. Charakteryzuje się on szeregiem odmiennych cech, z których najważniejszą wydaje się różnica w postawach, rozpatrywanych jako element cech psychofizycznych. „W ich skład wchodzi odpowiednie sprawności sensoryczne oraz zdolności jak również charakterystyczne cechy osobowości, które pozwalają mówić o tym zawodzie także w kategoriach posłannictwa oraz ponadprzeciętnego zamiłowania. Oczekiwania społeczne wobec nauczycieli są zaś efektem pojmowania roli i funkcji tej grupy zawodowej. [...] O nauczycielu myślimy bowiem w kategoriach misji, pasji, powołania”⁹.

Również zbiór zadań oraz funkcji nauczyciela w procesie dydaktyczno-wychowawczym ukazuje nam obraz wieloelementowy oraz niezwykle różnorodny. Odnajdziemy w nim, zarówno zadania natury organizacyjnej, informacyjnej, motywacyjnej, jak również kontrolno-korekcyjnej, opiekuńczej, środowiskowej czy badawczej, które wymagają szczegółowych i zarazem zintegrowanych kompetencji¹⁰. Kwalifikacje zdobyte podczas procesu edukacyjnego w uczelniach wyższych są tu niewystarczające. Koniecznym jest posiadanie odpowiednich kompetencji, rozumianych jako kwalifikacje poszerzone o bogate doświadczenie zawodowe oraz życiowe. Tymczasem w zawodzie nauczyciela wymaga się ich posiadania już na starcie pracy zawodowej¹¹.

Stefan Michał Kwiatkowski uważa, że współcześni „nauczyciele zostali postawieni w sytuacji presji społecznej, która polega na transferze odpowiedzialności za edukację dziecka na system oświaty”¹². Wymagania stawiane nauczycielom oraz oczekiwania społeczne, z którymi muszą mierzyć się na co dzień, wydają się zupełnie nierealne. Być może zasadną jest idea twierdząca, iż mamy do czynienia z nieświadomym transferem odpowiedzialności „za szeroko rozumiane wypełnianie zadań

8 H. Kraszkiewicz, *Oczekiwania wobec nauczycieli XXI wieku (cz. II)*, „Wszystko dla Szkoły” 2010, nr 5, s. 9.

9 S.M. Kwiatkowski, *Oczekiwania społeczne...*, s. 35.

10 J. Poplucz, *Funkcje nauczyciela w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, „Chowania” 1988, nr 2, s. 149–169.

11 S.M. Kwiatkowski, *Oczekiwania społeczne...*, s. 35; Kompetencje zdaniem S. Dylaka to „zbiór wiedzy, umiejętności, dyspozycji oraz postaw i wartości, niezbędnych dla skutecznej realizacji nałożonych zadań” – S. Dylak, *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*, Poznań 1995, s. 37.

12 Tamże, s. 37.

edukacyjnych, z całego społeczeństwa, przez wybraną grupę¹³. Grupę tę stanowią pedagodzy, natomiast owego transferu dokonują przede wszystkim rodzice.

Obecnie także, wbrew staraniom i pracy teoretyków myśli pedeutologicznej zaobserwować można dewaluację oraz niezwykle krytyczne podejście do pracy nauczycieli¹⁴.

Współdziałanie w przestrzeni rodzic-nauczyciel

We współczesnej rzeczywistości edukacyjnej współpraca pomiędzy nauczycielem a rodzicami jest konieczna. „Postrzegać ją należy jako wymóg formalny, a organizować zgodnie ze wskazaniem sugerowanymi przez nowe koncepcje pedagogiczne, prawo oświatowe (Europejska Karta Praw i Obowiązków Rodziców, Konwencja o Prawach Dziecka, Ustawa o Systemie Oświaty), zarządzenia i dokumenty wyznaczające założenia i ramy organizacyjne przedszkoli¹⁵. Podejmowanie bowiem działań partnerskich pomiędzy przedszkolem i rodzicami stwarza dziecku szansę łatwiejszego przejścia przez edukację przedszkolną, a nauczycielowi pełniejsze poznanie jego możliwości psychofizycznych. Wytwarza także u rodziców poczucie odpowiedzialności za kształcenie i wychowanie¹⁶, czyli konieczność „wywierania pedagogicznego wpływu, [...] budującego podstawy egzystencji ludzkiej, jej uspołecznienia i socjalizacji, [...] formułującego w odpowiedzialny sposób cechy osobowości w ramach uczenia się i rozwoju dziecka¹⁷. Warto pamiętać, że przedszkole pomimo, że przejmuje w pewnym zakresie funkcje wychowawcze rodziny, nie może i nigdy nie powinno jej zastąpić. Niezwykle jednak ważne jest więc współdziałanie tych dwóch partnerów w świadomym, celowym i jednolitym procesie wychowania dzieci¹⁸, bowiem, jak pisze Jolanta Walaszek-Latacz, współpraca tych dwóch środowisk stanowi podstawę prawidłowego rozwoju dzieci¹⁹.

13 Tamże.

14 A. Królikowska, B. Topij-Stempińska, *Wizerunek nauczyciela we współczesnym społeczeństwie polskim*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2014, nr 1 (31), s. 15.

15 M. Bulera, K. Żuchelkowska, *Edukacja przedszkolna z partnerskim udziałem rodziców*, Wydawnictwo AKAPIT, Toruń 2006, s. 30.

16 Tamże, s. 34.

17 J. Walaszek-Latacz, *Problemy wychowawczej współpracy na płaszczyźnie rodzina-szkola w opinii studentów pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2014, nr 34, s. 107.

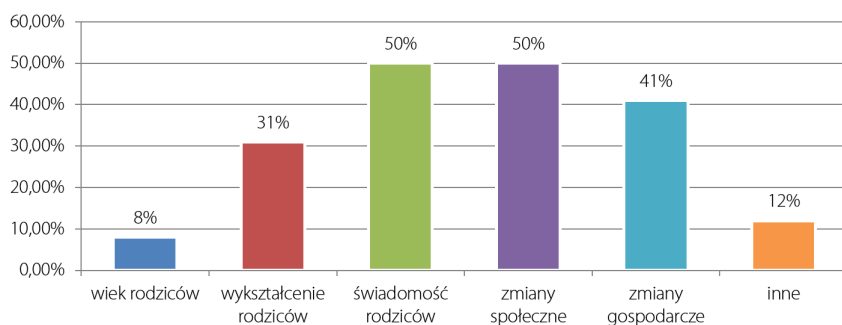
18 M. Bulera, K. Żuchelkowska, *Edukacja przedszkolna...*, s. 31.

19 J. Walaszek-Latacz, *Problemy wychowawczej...*, s. 107.

Problematyka badawcza oraz analiza zebranych wyników

Obszarem zainteresowań badawczych objęto współczesne oczekiwania rodziców wobec nauczyciela przedszkola. Badania diagnostyczne przeprowadzono za pomocą kwestionariusza ankiety w marcu 2015 r. na terenie miasta Łodzi. Na pytania ankietowe odpowiedziało 47 rodziców oraz 48 nauczycieli z pięciu placówek przedszkolnych: Przedszkola Miejskiego nr 55 w Łodzi, Przedszkola Miejskiego nr 133 w Łodzi, Przedszkola Miejskiego nr 170 w Łodzi, Przedszkola Miejskiego nr 174 w Łodzi oraz Publicznego Przedszkola „Galileo” prowadzonego przez Fundację Familijny Poznań. Kwestionariusz ankiety zawierał 15 pytań.

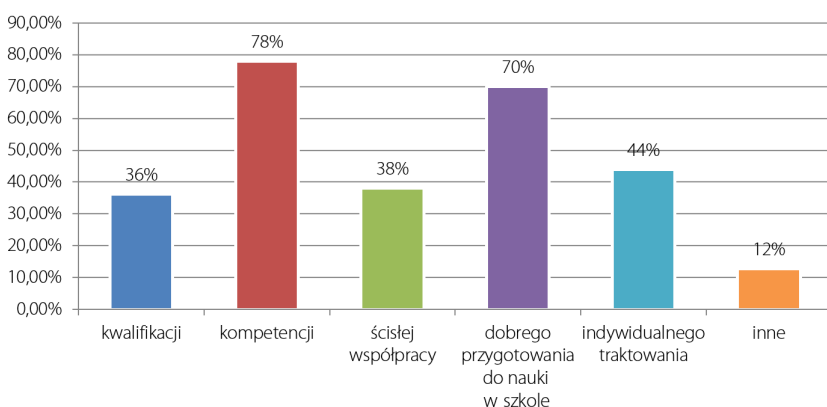
Warto podkreślić, że aż 75% respondentów stwierdziło, że zmieniły się oczekiwania społeczne rodziców, jednocześnie większość z nich wyraziła zdanie, iż **zmiany te mają charakter znaczący**. Warto również zauważyć, że ankietowani nauczyciele dostrzegli wiele przyczyn owych zmian. 50% z nich uważa, że oczekiwania rodziców zmieniły się w wyniku ich większej świadomości oraz zachodzących zmian społecznych (50% nauczycieli) i gospodarczych (41% nauczycieli). W mniejszym stopniu, według nauczycieli, wpływ na te zmiany ma wykształcenie rodziców (31% nauczycieli) oraz ich wiek (8% nauczycieli).

Wykres 1. Czynniki mające wpływ na zmianę oczekiwań społecznych rodziców

Źródło: opracowanie własne

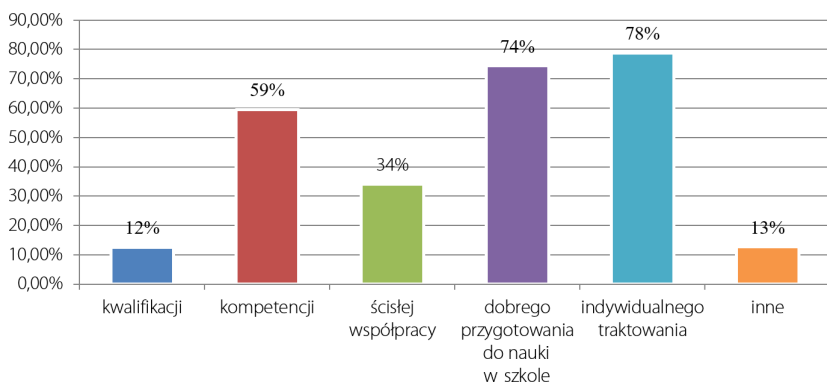
Należy również zaakcentować fakt, iż oczekiwania społeczne wobec nauczycieli przedszkoli w głównej mierze, zgodnie z przypuszczeniami, dotyczą **kompetencji** – odpowiedziało tak aż 78% ankietowanych rodziców i 59% nauczycieli. W dalszej kolejności ważne okazały się: dobre przygotowanie do edukacji szkolnej (70% rodziców oraz 74% nauczycieli), jak również indywidualne traktowanie podopiecznych (44% rodziców oraz 78% nauczycieli). W mniejszym stopniu rodzice oczekują od nauczycieli przedszkoli kwalifikacji oraz ścisłej współpracy (Wykres 2).

Wykres 2. Oczekiwania rodziców wobec nauczyciela przedszkola

Źródło: opracowanie własne

Bardzo interesującym okazał się także fakt dużej rozbieżności pomiędzy odpowiedziami poszczególnego rodzaju respondentów (Wykres 2 i Wykres 3).

Wykres 3. Opinia nauczycieli o oczekiwaniach rodziców

Źródło: opracowanie własne

Otóż większość rodziców oczekuje od nauczycieli przedszkoli przede wszystkim kompetencji (78% rodziców), natomiast większość nauczycieli sądzi, iż rodzice oczekują od nich, przede wszystkim **indywidualnego traktowania dzieci** (78% nauczycieli).

Jak wynika z przeprowadzonych badań najwięcej rodziców, bowiem 52%, przyznało, że chce uczestniczyć w życiu przedszkola w stopniu średnim oraz raz na

kwartał (uważa tak 63% respondentów). Zdaniem jednak 50% badanych nauczycieli rodzice chcą uczestniczyć w życiu przedszkola raz na pół roku.

Właściwie dobrane formy kontaktów w paradygmacie rodzic–nauczyciel przedszkola są warunkiem prawidłowego współdziałania²⁰. Z tego powodu poproszono respondentów o podanie preferowanej formy kontaktu. Ponad 72% rodziców woli **kontakt e-mailowy**, w dalszej kolejności: konsultacje indywidualne (63% rodziców), jak również zebrania ogólne (61% rodziców). Wypowiedzi ankietowanych nauczycieli różnią się jednak od tych wyżej wymienionych, bowiem ich zdaniem rodzice preferują zwłaszcza **konsultacje indywidualne** (72% nauczycieli), kontakt e-mailowy (57% nauczycieli) oraz zebrania ogólne (48% nauczycieli). Niezaprzeczalnie, indywidualne kontakty z nauczycielem dają możliwość uzyskania pełniejszej i bardziej wyczerpującej informacji o dziecku.

W wyniku przeprowadzonych badań okazało się także, że większość rodziców chciałaby współdecydować w przedszkolu przede wszystkim o **zajęciach dodatkowych** (40% rodziców), kolejno o wycieczkach, wyjściach i imprezach (36% rodziców), jak również o treściach nauczania i procesie dydaktyczno-wychowawczym (21% rodziców). Zdaniem jednak nauczycieli, rodzice chcą współdecydować przede wszystkim o **wycieczkach, wyjściach i imprezach** przedszkolaków (68,08% nauczycieli), w dalszej kolejności o finansach i wydatkach przedszkola (36% nauczycieli) oraz o jakości placówki (36% nauczycieli).

Podsumowanie oraz wnioski

Przeprowadzone badania ankietowe mogą wskazywać na fakt, iż współcześni rodzice mają skłonność do wywierania wpływu na kształt placówki przedszkolnej w skali mikro – czyli poprzez dążenie do zaspakajania potrzeb i oczekiwań zbudowanych dla wymogów swojego dziecka i własnej wizji roli przedszkola w jego kształtowaniu. Trudniejsze wydaje się dostrzeżenie przez nich szerszego spektrum funkcji edukacyjno-wychowawczej przedszkola oraz nauczyciela przedszkolnego w budowaniu zmiany jakościowej i przygotowaniu dzieci jako grupy społecznej do pełnienia kolejnych ról życiowych (w tym najbliższej czasowo roli ucznia, a nieco później wartościowego i odpowiedzialnego członka społeczeństwa).

Demokratyzacja edukacji sprawiła, iż rodzice uzyskali prawo do współdecydowania o procesach zachodzących w placówkach oświatowych, „ukazano im nieznane im wcześniej obszary działań, m.in. współpracę w tworzeniu nowego kierunku pracy przedszkola, uwzględniającego własną wizję edukacji i wychowania”²¹.

20 Tamże, s. 111.

21 I. Nowosad, *Nauczyciele i rodzice. Współpraca w wychowaniu*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2001, s. 9.

Otwartym pozostaje pytanie o ich zdolność oraz gotowość do świadomego uczestniczenia w tym procesie. Zdecydowana większość z nich wyraża jednak potrzebę i chęć współpracy z przedszkolem oraz uczestniczenia w jego życiu i działalności dydaktyczno-wychowawczej. Oczekują oni od nauczycieli m.in. informacji o postępach dziecka oraz problemach, wskazówek, rad i pomocy fachowej w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, zrozumienia i wsparcia, otwartości na sugestie i prośby, równorzędnego oraz partnerskiego traktowania bez względu na różnice poglądów i wartości²².

Zdaniem Andrzeja Olubińskiego „współczesne społeczeństwo narzuca nauczycielom wiele obowiązków, często wykraczających poza tradycyjny zakres zadań dydaktyczno-wychowawczych. Postawy nauczycieli wobec przemian bywają więc różne – począwszy od ich aktywnego zaangażowania, przez bierny do nich stosunek, skończywszy na nieakceptowaniu założeń lub oporze przed ich realizacją. Zmienność świata jednak wymaga przewartościowania tradycyjnych schematów rozumowania”²³. Zmiany postaw nie dokonują się jednak z dnia na dzień. Obowiązujące prawo, rosnący poziom wykształcenia, poszerzanie horyzontów stanowią, co prawda, podwalinę wszelkich przeobrażeń, lecz reorientacja nastawień, zachowań i relacji jest procesem, wymaga zatem czasu. Zmiany na poziomie mentalnym i świadomościowym nie zachodzą także wraz z uprawomocnieniem się ustaw i rozporządzeń. Są uzależnione od sytuacji ekonomicznej oraz od własnej gotowości, zależą także od oczekiwań i presji szeroko rozumianego środowiska społecznego.

Przeprowadzone badania skłaniają do wniosków, że nauczyciel przedszkola powinien znać oczekiwania rodziców, jak również ustalić możliwy poziom ich realizacji. Mieć świadomość, że dobry kontakt z domem rodzinnym wychowanków to połowa sukcesu w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Przestrzeganie zaś społecznych reguł współpracy zapobiega powstawaniu konfliktów oraz wzajemnej niechęci.

Bibliografia

- Balachowicz J., Szkolak A. (red.), *Z zagadnień profesjonalizacji nauczycieli wczesnej edukacji w dobie zmian*, Wydawnictwo „Libron”, Kraków 2012.
- Bednarska M., Musiał E., *O nauczycielu. Podręcznik do pedeutologii*, ATUT, Wrocław 2012.
- Bulera M., Żuchelkowska K., *Edukacja przedszkolna z partnerskim udziałem rodziców*, Wydawnictwo AKAPIT, Toruń 2006.
- Burtowy M., *Wzajemne oczekiwania rodziców i nauczycieli*, „Wychowanie w przedszkolu” 1987, nr 9.

22 H. Kraszkiewicz, *Oczekiwania wobec nauczycieli...*, s. 9–10.

23 A. Olubiński, *Podmiotowość roli nauczyciela i ucznia w świetle analizy opinii społecznej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 94.

- Kraszkiewicz K., *Oczekiwania wobec nauczycieli XXI wieku*, „Wszystko dla szkoły” 2011, nr 4 i 5.
- Królikowska A., Topij-Stempińska B., *Wizerunek nauczyciela we współczesnym społeczeństwie polskim*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2014, nr 31.
- Kwiatkowski S. M., *Oczekiwania społeczne wobec nauczycieli – w kierunku szlachetnej utopii*, „Nowa Szkoła” 2006, nr 8.
- Nowosad I., Mortag I., Ondráková J. (red.), *Jakość życia, jakość szkoły*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2010.
- Nowosad I., *Nauczyciele i rodzice. Współpraca w wychowaniu*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2001.
- Olubiński A., *Podmiotowość roli nauczyciela i ucznia w świetle analizy opinii społecznej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001.
- Poplucz J., *Funkcje nauczyciela w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, „Chowanna” 1988, nr 2.
- Surina I., Murawska E., Apanel D., Durka G., *Edukacja w obliczu przemian społecznych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013.
- Szempruch J., *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012.
- Szempruch J., *Pedeutologia, Studium teoretyczno-pragmatyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
- Walaszek-Latacz J., *Problemy wychowawczej współpracy na płaszczyźnie rodzina-szkoła w opinii studentów pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2014, nr 34.
- Zalewska-Bujak M., *Udział nauczycieli w przemianach edukacyjnych przełomu XX i XXI stulecia w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.

Social expectations towards a kindergarten's teacher – statement of research

(Summary)

This article consists an attempt to do an analysis of the present-day expectations towards the teachers in polish kindergartens. The position of the role of the kindergarten's teacher had been presented in a wider context of social transformations in Poland. A separate part of this article is a characterization of meaning and value of the proper partnership in the parent-teacher paradigm, well as highlighting the problems and benefits related to this partnership.

Keywords: the teaching profession, the image of the teacher, expectations towards the teacher, kindergarten's teacher, partnership, parent-teacher paradigm.
